

Як був написаний перший лист

У прадавні часи, десь наприкінці кам'яної доби, жив собі чоловік. Мається на увазі не ют чи англ і навіть не дравід[58], ким той цілком міг би виявитися, мої любі, однак то неважливо, чому так не сталося. Ідеться ж про первісну людину, яка вела печерний спосіб життя, мешкаючи у гроті, носила обмаль одягу, не вміла ні читати, ні писати, та й не прагнула цього робити і, за винятком тих днів, коли відчувала голод, вважала себе абсолютно щасливою. Звали нашого героя Тегумай Бопсулай, що означає "Чоловік-який-не-поспішає-виставляти-ногу-вперед"; але ми, любі мої, зватимемо його Тегумай, бо так коротше. Його дружина прозивалася Тешумай Тевіндроу, що означає "Жінка-яка-ставить-надто-багато-запитань"; проте ми, мої любі, зватимемо її Тешумай, бо так коротше. Ну, а їхню донечку звали Теффімай Металлумай, що означає "Маленька-пустунка-яку-потрібно-відшльопати"; втім, я називатиму її Теффі[59]. Крихітка була улюбленицею батьків, які шльопали доньку набагато рідше, ніж треба було; і всі троє почувалися дуже щасливими. Щойно Теффі навчилася ходити, вона скрізь супроводжувала свого татка, й інколи обоє не поверталися додому до печери, поки не зголодніють, і тоді Тешумай могла трохи побурчати для годиться: "Де це вас носило, що ви отак замурзалися? Вочевидь, мій Тегумаю, ти нічим не кращий за Теффі".

А тепер слухайте уважно!

Одного разу глава сімейства вирушив через болото, де водилися бобри, у бік ріки Вагай, щоб набити багром коропів на обід, і Теффі, звісно, учепилася за ним. Та не встиг він почати риболовлю, як зламав навіп свій остень[60] (дерев'яний, з акулячими зубами на вістрі), сильно вдаривши тичиною в річкове дно. Це трапилося за кілька миль[61] від їхньої домівки (звичайно, у них був із собою підобідок у торбинці), а взяти запасний багор Тегумай не здогадався.

— От халепа! — зітхнув він. — Либонь, доведеться півдня згаяти.

— У тебе ж є вдома великий чорний багор! — скрикнула Теффі. — Давай я збігаю до печери і попрошу його в мамі.

— Це занадто далеко для твоїх пухкеньких ніжок, — не погодився батько. — Крім того, ти можеш угрузнути в трясовину і потонути. Обійдемося як-небудь.

Тегумай сів, вийняв з-за пазухи похідний шкіряний мішечок із різноманітним підсобним причандаллям, наповнений жилами[62] північного оленя, смужками шкіри, шматочками бджолиного воску та смоли, й заходився коло остеня.

Теффі теж умостилася поблизу, занурила ноження у воду і, підперши долонею підборіддя, глибоко замислилася. Невдовзі малá вирекла:

— Татусю, хіба, хай йому біс, не прикро, що ні ти, ні я не вміємо писати? Інакше ми могли б надіслати листа з проханням про новий багор.

— Сонечку, — насварив пальцем Тегумай, — стомився нагадувати: виховані юні леді не кажуть: "хай йому біс". Але якщо ти вже порушила цю тему, то, справді, було б непогано, якби ми могли написати додому.

Берегом саме йшла людина, котра належала до віддаленого роду тевара. Анічогісінько не второпавши з почутого, чоловік мимоволі спинився неподалік і усміхнувся до Теффі, бо згадав свою доню. Між тим Тегумай став лагодити знаряддя.

— Ходи-но сюди! — окликнуло незнайомця дівча. — Ти знаєш, де живе моя матуся?

— Гм, — нерішуче озвався чужак, який, ви вже про це знаєте, був із роду тевара.

— Недотепа! — пирхнула Теффі й тієї ж миті досадливо тупнула ніжкою, бо вгледіла косяк велетенських коропів, що неспішно плив річкою, тоді як її батько не міг скористатися багром.

— Не чіпляйся до дорослих, — не обертаючи голови, сказав тато, який продовжував возитися з остенем.

— Я і не чіпляюся, — невдоволено буркнула Теффі. — Я лише хочу, аби він зробив те, що я хочу, щоб він зробив, а він не розуміє.

— Ну, то не чіпляйся до мене, — промимрив Тегумай, намагаючись розтягнути оленячі жили, кінчики яких він стискував зубами.

Потому невідомий — щирий теварієць — сів на траву, й дівчинка спробувала на мигах пояснити йому, що робить її татусь. Незнайомець подумав: "Дуже дивна дитина; вона тупає ногою і кривляється. Мабуть, це дочка оцього доблесного вождя, який настільки благородний, що навіть не реагує на мою присутність". Тому про всяк випадок він усміхнувся більш шанобливо.

— Так от, — заявила врешті Теффі, — я хочу, щоб ти пішов до моєї мами, адже твої ноги довші за мої, і ти не провалишся у боброве болото, й попросив для татка інший багор, із чорною рукояткою, що висить над нашим вогнищем.

Невідомий (той самий теварієць) подумав: "Справді, дуже-дуже дивна дитина. Махає рученятами і кричить на мене, хоча я жодного слова не розумію. Проте якщо не виконати її примхи, то я всерйоз остерігаюся, що цей величний вождь — Людина-яка-повертається-спиною-до-прибулих — розгнівається".

Теварієць підвівся, обідрав чималий шмат березової кори й подав малечі. Цей вчинок, любі мої, означав, що його серце чисте, мов той берест[63], і він не збирається нікого скривдити. Однак тепер уже Теффі не зовсім утямила, що до чого.

— О-о, — пожвавішала вона, — тепер збагнула! Тобі потрібно знати, де живе моя матінка? Дарма, що я не вмію писати, адже можна малювати чимось гострим. Дай мені, будь ласка, зуб акули із твого намиста.

Невідомий (той самий теварієць) подумав: "Яка незвичайна дівчинка. Зуб акули з намиста магічний, і мене завжди запевняли: хто торкнеться його без мого дозволу, негайно роздується або взагалі лусне. Проте їй нічого не сподіялося, а цей сановитий вождь, Чоловік-який-не-відволікаючись-займається-своєю-справою, котрий не звертає на мене щонайменшої уваги, з усього видно, ніскілечки не боїться, що вона роздується чи лусне. Певно, слід поводитися чемніше".

Отже, він люб'язно вручив Теффі акулячий зуб, і та вмить уляглася на животик, чеберяючи ніжками в повітрі (зовсім наче деякі сучасні дітки, котрі збираються малювати, лежачи на підлозі в кімнаті), й заторохтіла:

— Буде тобі кілька чудових картинок! Ти можеш спостерігати з-за мого плеча, лише не підштовхуй. Спочатку намалюю татка, який ловить рибу. Татусь вийшов не дуже схожим, але мама повинна впізнати, бо я зобразила татів зламаний багор. Так, зараз намалюю інший багор, котрий йому потрібен, — із чорною рукояткою. Здається, ніби він устроївсь у батькову спину, однак то з вини зуба акули, який зісковзнув, та й шматок кори замалий. Ось багор, який ти маєш принести, а тут я покажу, що роз'ясню тобі це. Правда, моє волосся не стирчить, як на рисунку, просто так легше малювати. Тепер я займуся тобою. Гадаю, що ти справді вельми вродливий, але я не можу подати тебе на малюнку красенем, тож не сердься. Чи сердишся?

Чоловік (той самий теварієць) знов усміхнувся, подумавши:
"Очевидно, десь поряд очікується грандіозна битва, й це предивне дитя, яке взяло мій чарівний акулячий зуб, але не роздулося і не луснуло, просить покликати все плем'я великого вождя йому на допомогу. Він, безсумнівно, видатний вождь, інакше давно помітив би мене".

— Дивись, — продовжувала Теффі, малюючи старанно, та доволі грубо, — ти вже готовий, і я вклала до твоєї руки потрібний татові багор, як нагадування його принести. Далі накреслю тобі дорогу до моєї мами. Йди прямо, аж поки побачиш два дэрева (ось дерéва), відтак піднімайся на пагорб (ось пагорб), за яким потрапиш у болото, повне бобрів. Я не можу їх усіх зобразити, бо не вмію малювати цих звірків, однак намалювала їхні голівки; і це все, що ти зможеш роздивитися, коли брестимеш через нього. Обережно, не провались у трясовину! Наше житло одразу за болотом. Печера не така велика порівняно з пагорбом, але я не вмію зображувати речі дуже маленькими. Ось біля входу моя матуся. Вона гарна; найкрасивіша мама у світі, яка сподіваюсь, не засмутиться, побачивши, що виглядає не досить привабливою, і, навпаки, пишатиметься мною за моє вміння малювати. А ось, на випадок, якщо ти забудеш, я ще раз розмістила багор, якого потребує таточко, над печерою. Насправді він усередині, однак покажеш малюнок моїй матінці, й вона тобі його дасть. Я зобразила її з простягнутими руками, бо знаю, що мама буде рада тебе бачити. Хіба не чудесна картинка? Ти все второпав, чи пояснити ще?

Незнайомець (той самий теварієць) пильно вдивився у малюнок і враз жваво закивав головою, подумки жахнувшись: "Якщо не покликати плем'я цього величного вождя йому на допомогу, його заколють списами вороги, які підкрадаються звідусіль. Тепер я розумію, чому великий вождь ігнорує мою персону! Остерігається, раптом у хащах затаїлися ворожі дозорці, які помітять, що він дає мені якусь вказівку. Тому-то вождь повернувся до мене спиною, даючи змогу мудрій надзвичайній дівчинці намалювати цей моторошний рисунок, який засвідчує його скрутне становище. Певна річ, я вирушу по допомогу".

Так і не спитавши у Теффі дороги, невідомий схопив берест і блискавично зник у лісовій гущавині, а малá, повністю задоволена собою, знову вмостилася на березі.

— Чим це ти, доцю, займалася? — спитав Тегумай. Він нарешті полагодив свій остень і злегка погойдував ним урізнобіч у повітрі.

— Це моє маленьке порегулювання[64] проблеми, любий татусю, — відповіла Теффі. — Якщо не ставитимеш мені запитань, то скоро про все дізнаєшся і приємно здивуєшся. Ти навіть не уявляєш, який це буде сюрприз для тебе! Обіцяю, ти будеш вражений!

— Ну, добре-добре, — хмикнув батько й пішов рибалити.

Тим часом добровільний посланець — ви ж пам'ятаєте, що то був теварієць? — намотував милі, тримаючи в руках малюнок, доки, цілком випадково, не натрапив на Тешумай Тевіндроу, яка стояла біля входу до своєї печери й розмовляла з кількома іншими жінками епохи неоліту[65], що завітали на первісні посиденьки. Теффі була дуже схожою на Тешумай, особливо верхньою частиною обличчя та очима, тож незнайомець — щирий теварієць — гречно усміхнувся і вручив їй берест. Він важко дихав після тривалого забігу, його ноги були зранені ожиновими кущами, але невідомий усе ще намагався поводитися ввічливо.

Роздивившись малюнок, Тешумай пронизливо верескнула й вчепилася у прибульця. Решта шестеро жінок теж накинулися на нього і, поваливши, всілися зверху вряд, тоді як мати Теффі скубла його за чуприну.

— Немає сумніву, — голосила вона, — що цей душолюб порішив мого Тегумая, так налякавши сердешну Теффі, аж у неї волосся встало дибки; однак цього йому виявилось замало, й він приніс страхітливий рисунок із власним злодіянням. Гляньте!

Тешумай Тевіндроу простягнула малюнок своїм подругам ери неоліту, які невідступно сиділи на зайді.[66]

— Ось Тегумай зі зламаною рукою; ось спис, який пронизав його спину; ось чоловік, що збирається метнути спис; ось інший метає спис із печери, а ось ціла згряя бузувирів (взагалі-то, це були бобри Теффі, але вони більше нагадували людей) женеться за моїм благовірним. Господи, який жах!

— Справді, жах! — зойкнули жіночки і вимазали голову невідомого багнюкою, чим вельми його здивували, й ударили в гучні племінні тамтами, скликаючи всіх вождів племені тегумай із їхніми сотниками та десятниками, різнобарвними представниками знаті, а також чаклунами, ворожбитами, шаманами й заклинателями та іншими, не менш поважаними, особами. Після проведеного поспіхом віче ухвалили одностайне рішення, що перш ніж зловмисника обезголовлять, той має негайно відвести присутніх до річки й показати, де схована бідолашна Теффі.

Між тим нещасному, хоч і теварійцю, таки урвався терпець. Йому заляпали волосся грязюкою, на ньому довго сиділи шестеро доволі вгодованих тітоньок, його вовтузили по випуклому камінню, гамселили й дубасили, аж дух перехопило; і хай він ні бельмеса не петрав тутешньої говірки, та здогадався, що вислухане ним було зовсім не з лексикону[67] істинних леді. Проте незнайомиць мовчав, поки не зібрались усі члени племені, а тоді повів їх на берег ріки Вагай, де вони виявили неушкоджену Теффі, яка плела вінки з маргариток, і Тегумая, що ретельно вицілював полагодженням остенем дрібного коропа.

— О, ти швидко обернувся! — зраділа дівчинка. — А навіщо з тобою стільки народу? Таточку, дорогесенький, ось мій сюрприз. Ти здивований, татусю?

— Ще й як, — ошелешено почухав потилицю Тегумай. — Ну, все, накрилася на сьогодні моя риболовля. Але чому, золотцю, сюди з'явилося у повному складі наше рідне плем'я?

Загальне видовисько юрби справді вражало. Попереду ступали Тешумай та її подруги, міцно тримаючи незнайомця з вимазаним багнюкою волоссям (хоча він і був теварійцем). За ним ішли верховний вождь, його заступник, радники й помічники (усі озброєні до зубів), далі — сотники та десятники зі своїми сотнями і десятками (усі обчіпляні зброєю), потім — чаклуни, ворожбити, шамани й заклинателі (теж не беззбройні), а завершували процесію вишикувані точно за ієрархією[68] решта представників племені, від власників чотирьох печер (по одній на кожному пору року), особистих табунів північних оленів і двох кошів для вилову лосося до менш заможних хазяїв, а також наймитів, які мають половинчасте право на половину ведмежої шкури зимовими ночами та сидяче місце на відстані семи ярдів від багаття, і рабів, які можуть беззаперечно претендувати лише на довічне користування земельним наділом, та й то після смерті (правда, чудово сказано, мої любі?). Усі вони були тут, неймовірно галасуючи, і розлякали всю рибу на відстані десяти миль за течією, та десяти миль — проти неї, тож Тегумай уїдливо подякував їм за це вишуканою неолітичною промовою.

У свою чергу, Тешумай Тевіндроу збігла униз до Теффі й почала гарячково цілувати й обіймати її, а вождь, натомість, ухопивши невдачливого рибалку за пір'їни на маківці, став щосили його трясти.

— Пояснюй! Пояснюй! Пояснюй! — кричало плем'я.

— О Господи! — пручався бідаха. — Облиш у спокої моє пір'я. Невже людина не може зламати власного остеня без того, щоб усе селище припхалося до неї? Ви надто безцеремонні людці.

— І після всього цього ви, схоже, не принесли таткового багра з чорною рукояткою! — неприховано обурилася дівчинка. — І що ви робите з моїм симпатичним незнайомим дядечком?

А симпатичного незнайомого дядечка лупцювали по двоє, по троє, ба, навіть удесятьох, аж його очі ледь не вилазили з орбіт. Він же, задихаючись, тільки жадібно хапав ротом повітря й безперестану вказував пальцем на Теффі.

— Де ті поганці, які проштрикнули тебе списками, любий? — заламуючи руки, спитала Тешумай.

— За весь ранок тут не було нікого, — знизав плечима Тегумай, — крім цього сіроми, що ви його збираєтеся придушити. Ви що, подуріли чи блекоти об'їлися, одно племінники?

— Він приніс страхітливий малюнок, — нахмутив чоло верховний вождь, — де тебе пронизано списками.

— Е-е, — густо почервоніла Теффі, — мабуть, мені варто зауважити, що це я дала йому малюнок.

— Ти?! — збентежено видихнуло все плем'я. — Маленька-пустунка-яку-потрібно-відшльопати! Ти!!!

— Боюся, пампушечко, що ми вскочили в невеличку халепу, — шепнув Тегумай, обнявши рукою дочку, і та вмить відчула себе надійно захищеною.

— Поясни! Поясни! Поясни! — збуджено підстрибував на одній нозі очільник племені.

— Я хотіла, щоб незнайомець приніс татів остень, тому й намалювала його, — невинно кліпнувши, сказала Теффі. — І було їх там не багато, а

всього один, зображений тричі, щоб уже напевне. Я не винна, що здається, ніби він влучив татусю в голову; просто на березовій корі не вистачило місця; а те, що мамця назвала бузувірами, — це мої бобри. Я намалювала їх, аби показати чужакові дорогу через болото; і ще я намалювала матусю, яка стоїть біля печери, радіючи, що прийшов той напрочуд симпатичний дядечко. А ви, як на мене, найбільш безмозкі люди в усьому світі. Він такий милий. З якого дива його волосся заляпане багнукою?! Мерщій змийте!

Від почутого усі надовго втратили дар мови, доки вождь першим не вибухнув гомеричним реготом; за ним хихикнув бранець (який, принаймні, був теварійцем), далі засміявся Тегумай, поки не впав долілиць на берег, а невдовзі веселилося вже все плем'я. Незворушний спокій зберігали лише Тешумай та всі жінки епохи неоліту, котрі з крижаним виразом на обличчях невпинно нагороджували всю чоловічу половину дошкульними епітетами, і слово "бевзь" серед них було ще не найгіршим.

— О Маленька-пустунко-яку-потрібно-відшльопати, — утираючи рясні сльози, співуче мовив верховний вождь, — ти випадково наткнулась на грандіозний винахід!

— Я не хотіла, — знітилася Теффі, — мені був потрібен тільки татів багор із чорною рукояткою.

— Не переймайся. Утім, це велике відкриття, і згодом люди назвуть його писемністю. Нині воно відображене лише в малюнках, а їх, як ми щойно переконалися, не завжди сприймають правильно. Та настане час, о дитя Тегумая, коли ми створимо літери — усі двадцять шість[69] — і зможемо читати та писати, й тоді висловлюватимемося однозначно і чітко. А зараз хай жінки відмиють волосся чужинцеві.

— О, я буду рада появі писемності, — усміхнулося дівча, — бо хоч ви й прийшли з усіма списками нашого племені, та остень із чорною рукояткою мого татка забули.

У відповідь вождь так само співуче проголосив:

— Люба Теффі, якщо наступного разу ти вирішиш написати лист-малюнок, то тобі ліпше послати з ним того, хто говорить нашою мовою. Аби він розтлумачив, що до чого. Інакше, сама бачиш, скільки неприємних ситуацій може виникнути, особливо щодо незнайомця.

Зрештою чужака, найщирішого теварійця, прийняли до племені, бо цей чоловік був вихованим та порядним і не став здійсмати галас через прикре непорозуміння з жіночками епохи неоліту. Проте відтоді й до сьогодні дуже небагатьом дівчаткам, та й хлопчикам у всьому світі подобалося навчатися читати і писати. Більшість із них надають перевагу малюванню та різноманітним іграм зі своїми батьками; ну зовсім як Теффі.